

Sabiedrības saliedētība Latvijā: filozofiskie pamati, ideoloģiskās pretrunas un mūsdienu izaicinājumi

Atslēgvārdi: sabiedrības saliedētība, kopiena un identitāte, integrācijas politika, atsvešinātība, līdzdalība

Filozofijas pieeja no citām nozarēm atšķiras ar savu nelokāmo prasību atgriezties pie ideju un jēdzienu pamatiem. Šāda pieeja var šķist kaitinoša, ja par prioritāti izvirza darbošanos. Tomēr filozofija, tiecoties ielūkoties jēdzienu kodolā, uzstāj, ka vispirms ir septiņas reizes jānomēri: ko tieši mēs domājam ar *saliedētību*? Neapmierināta ar politiskiem lozungiem vai darbīguma imperatīva steigu, filozofija cenšas noskaidrot, kur beidzas skaidrība un sākas pavisā pieņēmumi. Filozofija arī nelokāmi pieprasa runāt tieši – saukt lietas to vārdos arī tad, ja vārdi ir neērti vai provocējoši.

Filozofiski pieejot saliedētības tēmai, nav iespējams izvairīties no trim pamata jautājumiem: *ko* saliedēt, *kāpēc* (kāds ir mērķis, lai darītu ko) un *kur* saliedēt – iekš kā saliedēt? Tie nav tehniski jautājumi – tie ir konceptuāli izšķirīgi apsvērumi, kas saliedētības politiku var aizvest dažādos virzienos. Mērķis, kā vārdā notiek saliedēšana, noteiks gan tās jēgu, gan formu. Vai mērķis ir ekonomiska stabilitāte? Pilsoniska līdzdalība? Nacionālā izdzīvošana? Katra atbilde sev līdzī nes ne tikai atšķirīgu filozofisko nostāju un pieeju, bet arī konkrētas politiskas un saimnieciskas sekas. Līdzīgi arī izvēle, *kuras grupas* tiks uzrunātas un *kādā veidā* – vai tā būs kopība, kas veidojas ap pilsonību, vai kolektīva pāraudzināšana valdošajā identitātē – atklāj ideoloģisko un sabiedrisko telpu, kur notiks saliedēšanās vai integrācija.¹

Jēdziens *saliedētība* – tāpat kā daudzi citi – neietver tikai vienu nozīmi. Tas ir piesātināts ar veselu teorētisko lauku. Katrs mēģinājums to lietot pauž noteiktu apzinātu vai neapzinātu pasaules skatījumu. Tajā rezonē gan nacionālās identitātes izpratne, gan politiskās varas pozicionējums, gan priekšstati par sabiedrības telpu kā kopību vai kā līgumu. Nacionālisms un pilsoniskums, komunitārisms un liberālisms, tiesības un tikumu paražas nav tikai viedokļu atšķirības. Tās nereti ir nesavienojamas paradigmas, kas definē sabiedrības uzbūvi un normatīvo vīziju. Katrs no šiem skatījumiem piedāvā ne tikai savu skaidrojumu, bet arī savu instrumentāriju kopības radīšanai.

Sabiedrības *saliedētība* ir daudzslāņains jēdziens un pirmajā mirklī var pamatot, ka tas ir ļoti moderns vai pat laikmetīgās konjunktūras veidojums. Šāds vērtējums ir visnotaļ pamatots, tomēr šī jēdziena sarežģītību atklāj tā konceptuālie pamati, kas savukārt ir mūžseni, proti, *saliedētība*, pārrakstīta par *sadzīvošanu*, satiekas ar komunikāciju.² Jau par banalitāti ir kļuvis atsaukties uz Aristoteļa atziņu “Valstslietās”, ka cilvēks pēc dabas ir politisks

¹ Kūlis, M. *Saliedētības idejas filozofiskie, teorētiskie, ideoloģiskie pamati un izaicinājumi*. Kūlis, M. (sast.). *Saliedētības izpratnes vektori pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstībai*. Rīga: Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte, Filozofijas un socioloģijas institūts, 2024.

² Mirončuka, K. *Foundations of Social Cohesion: A Philosophical Framework*. *Letonica*, 2026, [forthcoming].

(sabiedrīks) dzīvnieks un tikai kopienā cilvēks var īstenot savu dabu un dzīvot patiesi pilnvērtīgu dzīvi. Tomēr šī atziņa trāpīgi nosauca to, ka kopības, līdzās būšana un sociālo saišu problemātika ir cilvēka eksistences pamatjautājums ar dažnedažādiem risinājumiem: no klasiskām teorijām par sabiedrisko līgumu līdz mūsdienu diskusijām par digitālo tehnoloģiju ietekmi uz kopības izjūtu. Mūsdienās, 21. gadsimtā, sabiedrības saliedētības tēma ir ieguvusi jaunu aktualitāti: globalizācijas, urbanizācijas un straujo tehnoloģisko pārmaiņu apstākļos cilvēki visā pasaulē sastop līdz šim nepieredzētus sašķeltības riskus – no politiskās polarizācijas līdz atomizētam individuālismam.³ Latvijā šie jautājumi ir īpaši nozīmīgi pēdējo trīsdesmit gadu sociālajās pārmaiņās: vēsturiskie konflikti un daudzveidīgs etnodemogrāfiskais sastāvs ir padarījuši *saliedētību* par centrālu politikas tematu.⁴

Kas veido sabiedrību: kopība vai līgums? Jautājums par to, vai sabiedrība ir dabisku attiecību kopiena ar kopīgām vērtībām vai tikai indivīdu summa pragmatiskas vienošanās ietvaros, ir filozofijas un sociālās teorijas klasika. 17. un 18. gadsimta filozofi, piemēram, Tomass Hobss un Džons Loks, izvirzīja sabiedriskā līguma teorijas, kurās sabiedrība tiek saprasta kā nepieciešams kontrakts savstarpēji izdevīga savtīguma vārdā – indivīdi apvienojas, lai gūtu drošību un labumus, un viņus vieno likumi, institūcijas un ekonomiskas attiecības. Šādā skatījumā sabiedrība nav organisks veselums, bet gan racionāla vienošanās vai mehāniska konstrukcija, kur kopība drīzāk ir mērķtiecīgi radīta, nevis dabiski izaugusi. Pretstats šai pieejai rodams komunitārisma un klasiskās sociālās domas tradīcijā, kas sabiedrību redz

kā organisku kopību, ko satur kopīgas vērtības, tradīcijas, paražas, vienojoša identitāte un piederības izjūta. Piemēram, vācu sociologs Ferdinands Tennīss (*Ferdinand Tönnies*) 19. gadsimta nogalē skaidroja pretstatu starp kopienu (*Gemeinschaft*) un sabiedrību (*Gesellschaft*).¹ Kopienā attiecības ir personiskas, emocionālas un balstītas tradīcijās – cilvēki izjūt sevi kā *mēs*, kurus saista emocionāla līmeņa lojalitāte. Savukārt sabiedrībā attiecības kļūst instrumentālas un racionālas – indivīdi sadarbojas kā līdzekļi mērķa sasniegšanai, tos motivē savtīgas intereses un līgumiskas saistības. Tenniss uzskatīja, ka modernizācijas (urbanizācijas, industrializācijas, kapitālisma) rezultātā kopiena pamazām transformējas par sabiedrību, metot izaicinājumu ierastajām kopdzīves formām un kļūstot arvien anonīmākā un atomizētāka.⁵ Līdzīgu tendenci saskatīja franču sociologs Emīls Dirķems (*Émile Durkheim*), kurš 1893. gadā darbā “Darba dalīšana sabiedrībā” (*“De la Division du Travail Social”*) aprakstīja pāreju no *mehāniskās solidaritātes* uz *organisko solidaritāti*. Tradicionālajās sabiedrībās (*mehāniskajās*) saliedētība pamatā ir līdzība, kopīgi ticējumi un kolektīva apziņa – visi ir viens vesels ar kopīgām vērtībām un uzvedības normām. Turpretī modernajās, diferencētajās sabiedrībās (*organiskajās*) vienotību veido savstarpēja atkarība un funkcionāla sadarbība: cilvēki pilda specializētas lomas un ir spiesti sadarbīties, jo katram vajadzīgs cita atbalsts. Dirķems brīdināja, ka pārmērīgs individuālisms un straujas pārmaiņas var novest pie anomijas – stāvokļa, kurā zūd kopīgās morālās saites un normas, radot sabiedrības izšķīšanas izjūtu.⁶

Gan Tennīsa, gan Dirķema atziņas izgaismo labi zināmu, bet tāpēc ne mazāk aktuālu problēmu: kā uzturēt sabiedrisko integritāti

³ Par mūsdienu sabiedrības bezsabiedrisko stāvokli sk.: Bičevskis, R. *Sabiedrība bez pasaules*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2022.

⁴ Dribins, L. (sast.). *Pretestība sabiedrības integrācijai: cēloņi un sekas*. Rīga: Latvijas Universitātes Filozofijas un Socioloģijas institūts, 2007.

⁵ Tönnies, F. *Community and Society*. Translated and edited by Charles P. Loomis. East Lansing: Michigan State University Press, 1957.

⁶ Durkheim, É. *Division of Labour in Society*. The Press of Glencoe, 1960 [1893].

1 Jāņa Rozentāla glezna "No baznīcas" (1894), Latvijas Nacionālais mākslas muzejs

2 Pilsētvide, urbanizācija (Santjago, Čīle). Autora foto, 2025

apstākļos, kad pieaug individuālisms, mobilitāte un sociālā diferenciācija? Ja sabiedrība vairs nav pašsaprotama kopiena, kas skaidri redz savu vienotību, vai ir iespējams mākslīgi radīt kopības izjūtu? Šis jautājums īpaši svarīgs kļūst valsts politikas līmenī. Ja mēs pieņemam, ka sabiedrība ir tikai indivīdu masa, tad saliedētības politika var izrādīties mākslīgu mehānismu kopums – kā valsts organizētas kampaņas un struktūras, kas mēģina uzspiest kopību tur, kur tās dabiski nav. Taču, ja pieņemam, ka cilvēki dabiski tiecas veidot kopienas un sabiedrība jau sākotnēji savā būtībā ir kopība, tad var argumentēt, ka saliedētību principā nevar uzspiest no augšas – tai jāveidojas pašai, balstoties uz tiem kopīgajiem uzskatiem un vērtībām, kas jau pastāv cilvēkos. Šāds uzstādījums liek kritiski izvērtēt jebkuru saliedētības politikas projektu: vai valsts vispār spēj radīt kopību, un, ja jā, tad kādā veidā? Šo jautājumu paturēsim prātā, vienlaikus ielūkojoties teorijās, kas saliedētības fenomenu skaidro ne tikai socioloģiski, bet arī komunikatīvi un ētiski.

Komunikācija, atzišana un savstarpēja sapratne ir kritiski svarīgi saliedētības aspekti, kas īpaši izcelti ir 20. gadsimta sociālajā filozofijā, tostarp Jirgena Hābermāsa (*Jürgen Habermas*) komunikatīvās darbības teorijā, kur sabiedrības integritāte tiek panākta nevis ar varu vai tirgus mehānismiem, bet gan caur komunikatīvu saprašanos publiskajā telpā. Hābermāss lietoja no Edmunda Huserla (*Edmund Husserl*) fenomenoloģijas aizgūto *dzīvespasaules* (*Lebenswelt*) jēdzienu, ar to saprotot kultūras, normu un nozīmju kopīgo fonu, kas ir ikdienas saskarsmes pamatā. Tieši *dzīvespasaules* noteiktajā *horizontā* (hermeneitikas jēdziens), kā ģimenē, kopienā, pilsoniskajā sabiedrībā, veidojas sabiedrības saliedētība, jo cilvēki dialoga ceļā panāk savstarpēju izpratni par kopīgām vērtībām un mērķiem. Pretstatā tam *sistēmas pasaulē* (valsts, ierēdniecība, tirgus) valda instrumentāli rīki (nauda, vara, likumi), kas gan nodrošina funkcionēšanu, bet nespēj radīt piederības izjūtu. Hābermāsa ideāls ir sabiedrība, kurā *dzīvespasaule* nav pakļauta *sistēmas* diktātam, kur publiskā sfērā

brīvi veidojas racionāla diskusija un solidāra vienošanās par kopīgo labumu.⁷

Tematu tālāk attīstīja Hābermāsa skolnieks, kritiskās teorijas pārstāvis Aksels Honets (*Axel Honneth*), kurš izstrādāja atzišanas teoriju, skaidrojot, ka saliedēta sabiedrība rodas tad, ja tajā indivīdi savstarpēji atzīst un ciena cits citu. Honets savam darbam “Cīņa par atzišanu” (*“Kampf um Anerkennung”*) deva apakšvirsrakstu “Sociālo konfliktu morālā gramatika”, liekot saprast, ka sabiedrības integritāte ir atkarīga no tā, vai cilvēki jūtas morāli atzīti. Viņš nošķir vairākas atzišanas sfēras: privāto (mīlestības, draudzības attiecības, kas sniedz indivīdam pašapziņu), juridisko (tiesības un līdztiesība likuma priekšā, kas sniedz pašcieņu) un sociālās solidaritātes sfēru, kurā cilvēki tiek novērtēti kā īpaši sabiedrības locekļi ar savām spējām un devumu. Ja visas trīs atzišanas dimensijas funkcionē, rodas stabila savstarpējas cieņas kultūra, kurā ikviens jūtas piederīgs kopumam. Turpretī neatzišanas pieredze – nicinājums, diskriminācija, izstumšana – grauj sociālās saites un izraisa konfliktus.⁸ Īsi sakot, Hābermāsa un Honeta darbi uzsver, ka saliedētība nav tikai strukturāls vai juridisks stāvoklis, bet arī normatīvs un intersubjektīvs process: tā sakņojas spējā komunicēt, saprasties un cienīt citam citu.

Modernās pasaules tehnoloģiskās, idejiskās un sadzīviskās tendences ir nesušas arvien jaunus izaicinājumus, tostarp it īpaši individuālismu un urbanizāciju vai pat individuālismu urbanizācijā. Savā ziņā ironiski, ka laikā, kad filozofi izstrādāja minētās atzišanas un komunikācijas teorijas, materiālā pasaule piedzīvoja procesus, kas saliedētību padarīja

aizvien grūtāk iedomājamu un kur nu vēl īstenojamu. Vērts atgādināt, ka šīs teorijas rodas pēc abiem pasaules kariem, proti, uz ekstrēmas un kroplas saliedētības polāras opozīcijas fona. Filozofiskais sociologs Zigmunds Baumanis (*Zygmunt Bauman*) raksturoja mūsdienu sabiedrību kā *šķidro modernitāti*, kurā attiecības kļūst virspusējas un nestabilas, viss plūst un mainās, cilvēku saites vairs nav stingras.⁹ Kultūras analītiķis Ričards Senets (*Richard Sennett*) savukārt brīdināja par publiskās telpas sairumu lielpilsētās un sabiedriskās dzīves virspusīgumu.¹⁰ Urbanizācija patiesi ir radījusi vidi, kur daudz ļaužu dzīvo blakus, bet ne kopā: lielās pilsētās (tai skaitā Rīgā, it īpaši daudzstāvu ēku mikrorajonos) kaimiņi var būt svešinieki, mikrorajoni – anonīmu dzīvokļu masīvi, kuros trūkst vietējās kopienas izjūtas. 2 Urbānā sabiedrība pēc būtības līdzinās Tennisa sabiedrības modelim – individuālistu pūlim bez personiskām saitēm. Sociālās mijiedarbības centrs no pagalma un tirgus laukuma – agoras – ir pārcēlies uz jauno laikmetu “tempļiem” – lielveikaliem un izklaides centriem, kur cilvēki satiekas kā patērētāji, nevis pilsoniskas kopienas locekļi. Tie, kā to trāpīgi aprakstījis Hosē Ortega i Gasets, kļūst par pūli.¹¹ Ekonomiskā neolibērālā loģika pastiprina šo tendenci – tirgus konkurence mudina indivīdus sacensties savā starpā par resursiem un statusu, nevis veidot solidāras saites. Laiks ir nauda, un kopības jēga tiek apšaubīta. Vai kaimiņu iepazīšana un iesaiste kopienas problēmu risināšanā man dos tiešu labumu, ja mana prioritāte ir personīgie mērķi, piemēram, karjera lielajā korporācijā? Cilvēki, kas orientēti tikai uz pašu panākumiem, var neviļus noārdīt tos starpcilvēku pavedienus, kas veidotu sabiedrības audeklu. Šo tendenci

⁷ Habermas, J. *The Theory of Communicative Action*, Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society. Boston: Beacon Press, 1984; *The Theory of Communicative Action*, Vol. 2: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason. Boston: Beacon Press, 1987.

⁸ Honneth, A. *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. Translated by Joel Anderson. Cambridge, MA: MIT Press, 1995.

⁹ Bauman, Z. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2001.

¹⁰ Sennett, R. *The Fall of Public Man*. New York: Knopf, 1977.

¹¹ Ortega i Gasets, H. *Masu sacelšanās*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023.

3 Dzīves digitalizēšana. Autora foto, 2025

spilgti raksturo individuālisma filozofiski idejiskā noskaņa, kas kopš 20. gadsimta otrās puses Rietumos kļuvusi dominējoša. Tā slavē personisko brīvību un pašrealizāciju, kas, bez šaubām, ir devums inovācijās un radošumā. Taču individuālismam ir arī tumšā puse: ja visas pūles un vērtības koncentrējas uz *es* interesēm, sabiedriskās saites vājinās, kopības izjūta zūd, un sabiedrība draud pārtapt atomizētu indivīdu masā bez vienota veseluma.¹²

Vēl viens mūsdienu situācijas būtisks faktors ir tīmekļa tehnoloģijas. Informācijas laikmets ir devis mums sociālos tīklus, kas reklāmās sola satuvināt ar ikvienu. Tomēr, kā tas ir tapis acīmredzams un apstiprināts pētījumos, piemēram, Šerija Tērkla (*Sherry Turkle*) darbā “Vientuļi kopā” (*Alone Together*), tehnoloģijas bieži simulē klātbūtni, bet pastiprina atsvešinātību. Mēs iegūstam virtuālas “draudzības” Facebook vidē, taču fiziskā, ķermeniskā saskarsme mazinās. 3 Sociālie mediji rada iesaistīšanās ilūziju – cilvēks it kā piedalās diskusijās, grupās, kustībās, taču tas notiek bez ķermeniskas klātbūtnes, bez riskiem, bez bailēm, bez atsaucības, paliekot ekrāna aizsardzībā.¹³ Rezultātā urbānā vide, kurā jau dominē anonimitāte, kļūst vēl fragmentētāka. Sabiedrības dalībnieki var nosaukt piederību kādai tiešsaistes kopienai, bet vienlaikus nepazīt savu kaimiņu vai nesaprast vietējās materiāli eksistējošās apkaimes problēmas. Groteska piemērs ir viedtālrunis kā izolācijas instruments – sabiedriskajā vidē bieži redzami vienatnē viedtālrunos iegrimuši cilvēki, kuri raugās ekrānos šķietami esam kopā ar visu pasauli, bet patiesībā šeit un tagad paliek vieni. Proti, tā ir draudzība uz kredīta, t. i., noris tīklošanās un saziņa, lai

¹² Valdmane, M. The Failure of Signs and The Need for Community. *Eidos. A Journal for Philosophy of Culture*, 2025, 9(2), 84–101. <https://doi.org/10.14394/eidos.jpc.2025.0015>

¹³ Turkle, S. *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. New York: Basic Books, 2012.

kādreiz satiktos, bet iecere satikties gandrīz nekad nematerializējas. Pat valsts pārvalde līdz ar digitālu pārveidi var neviļus veicināt atsvešinātību – ja valsti “pārstāv” bezpersoniski e-pakalpojumi un čatboti, zūd cilvēciska saskarsme un pilsoņiem rodas sajūta par valsti kā attālinātu, svešu mehānismu. Tā vienlaicīgi ir modernitātes svētība un lāsts – vairāk nekā jebkad iepriekš mēs esam savienoti, bet reizē arī vientuļāki.

Minētie procesi – urbanizācija, kapitālisma konkurence, digitalizācija, galēju individuālismu veicinoša kultūra – rada jaunus izaicinājumus saliedētībai. Tie strukturāli vājina mehānismus, kas tradicionāli veidoja kopības saites: ģimeni, kaimiņu būšanu, draudzes, klātienē diskusijas u. c. Rezultātā politikas plānotāji cenšas kompensēt šo dabisko saišu eroziju ar mākslīgiem pasākumiem: sabiedrības integrācijas projektiem, kultūras pasākumiem, kopības kampaņām. Tomēr šādām iniciatīvām bieži vien ir tikai *simulētas kopienas* raksturs, sniedzot īslaicīgu efektu, bet nerisinot dziļākos problēmcēloņus, proti, modernās dzīves iekšējo loģiku. Šāda aina liek uzdot jautājumu: vai mēs vispār varam atjaunot kopību sabiedrībā, kas balstīta uz tik šķēļošiem principiem?

Dažādas saliedētības izpratnes un to filozofiskie pamati

Saliedētība ir daudznozīmīgs, pat hibrīds jēdziens. Pastāv trīs galvenie saliedētības konceptuālie modeļi. Pirmais ir vērsts uz vienlīdzību un iekļaušanu. Šai perspektīvā sabiedrība ir uzskatāma par saliedētu, ja tajā nav izteikta noslāņošanās un nevienlīdzība – ja visiem ir līdzīgas iespējas un tiesības un neviena grupa nav atstumta vai diskriminēta. Piemēram, Eiropas Padomes dokumentos *sociālā saliedētība* definēta kā sabiedrības spēja nodrošināt visiem iedzīvotājiem vienlīdzīgu pieeju pamattiesībām un resursiem, respektējot cilvēka cieņu, daudzveidību un garantējot personisko

autonomiju un iesaisti kopienas dzīvē.¹⁴ Šāds skatījums saliedētību savij ar sociālo taisnīgumu un iekļaujošu attīstību – kur nav atstumto, tur sabiedrība ir stabilāka un vienotāka. Arī Latvijā nereti uzsvērts, ka ekonomiskā nevienlīdzība un sociālā netaisnība grauj sabiedrības vienotību. Tomēr, kritiski domājot, jāuzdod jautājums, vai ar vienlīdzības nodrošināšanu ir pietiekami. Piemēram, mūsdienās nereti izskan apgalvojumi, ka veiksmīgākas ir tādas sabiedrības, kuru uzplaukumu veido dažādība un šo dažādo cilvēku savstarpēja atkarība. Šī ideja, kas atspoguļota arī Bertelsmana fonda sabiedrības saliedētības radara pētījumos (tos Latvijā popularizē domnīca *Providus*¹⁵), pauž multikulturālu ideālu: dažādība pati par sevi esot vērtība, kas stiprina kopību. Filozofiskā analīze gan brīdina, ka šis ir visai specifisks modelis, kas ne vienmēr realitātē darbojas. Ja pārspilēti akcentējam atšķirīgo, var zust kopīgais, kas vieno. Vai sabiedrība, kurā katrs lepojas ar savu pilnīgi atšķirīgo identitāti, spēj atrast pietiekami daudz kopsaucēju, lai justos kā vienots *mēs*? Modelis *vienoti dažādībā* riskē kļūt utopisks – tas pieņem pasauli bez nopietniem konfliktiem, kurā strīdi ir tikai par vienlīdz labām izvēlēm. Reālajā dzīvē savukārt atšķirības nereti ir iemesls konfliktam. Jājautā: vai kopība rodas no kopīgā vai atšķirībām? Šis nav triviāls jautājums. Viena galējība ir mēģināt izdzēst atšķirības vienā homogēnā masā, bet pretēja galējība ir kanonizēt atšķirības tiktāl, ka zūd jebkāda kopēja identitāte. Visticamāk, veselīga saliedētība prasa līdzsvaru starp kopīgo un atšķirīgo, starp vienlīdzību un daudzveidību.

Otrais saliedētības izpratnes modelis centrā ieliek sociālo kapitālu, un tas apzīmē

¹⁴ *Concerted development of social cohesion indicators. Methodological guide.* Council of Europe publishing. 2005. https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/GUIDE_en.pdf

¹⁵ Kažoka, I., Bērziņa, L. *Sabiedrības saliedētības radara ziņojums.* Providus, 2023. <https://www.sif.gov.lv/lv/media/5598/download?attachment>

attiecību tīklu blīvumu un kvalitāti sabiedrībā.¹⁶ Saliedēta sabiedrība šai skatījumā ir tāda, kur cilvēki cits citu pazīst, uzticas un sadarbojas, kur ir stipras horizontālās saites – ģimene, draugi, kaimiņu tīkli, biedrības, kopienas. Ja pirmais modelis akcentēja valsts nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas, tad šis atsedz pašu sabiedrības locekļu spēju organizēties un veidot saites. Jo vairāk savstarpējas uzticēšanās un pilsoniskās līdzdalības, jo saliedētāka sabiedrība. Latvijā šī tēma aktualizējas diskusijās par pilsonisko sabiedrību, brīvprātīgo darbu, kopienu kustībām. Taču arī šim modelim ir savi trūkumi. Pirmkārt, augsts sociālais kapitāls var pastāvēt šaurās, slēgtās grupās. Vēsture rāda neskaitāmus piemērus, kad ļoti saliedētas ir, teiksim, reliģisku sektu kopienas vai pat noziedzīgas organizācijas, taču šāda “saliedētība” neaptver visu sabiedrību un var pat pārējiem kaitēt. Piemēram, mafijas klanam ir spēcīga iekšējā lojalitāte, bet sabiedrībai kopumā tas ir destruktīvs. Cits piemērs: etniski homogēnas norobežotas dzīvesvietas (*gated community*) tipa ciemats var lepoties ar stiprām kaimiņu saitēm, bet pret citām grupām izturēties ar neuzticību vai pat naidīgumu. Ja visa sabiedrība saskaldās mazās, iekšēji saliedētās kopiņās, nacionāla mēroga saliedētība var tikt apdraudēta. Optimāls stāvoklis ir tad, ja pastāv plaši uzticības tilti – ne tikai “mēs savā ciematā esam draugi”, bet arī uzticēšanās dažādām sabiedrības grupām un kopīga identitātes izjūta pāri grupu robežām.

Trešais modelis definē saliedētību saistībā ar institūcijām un valsts pārvaldi. Šī pieeja kļuva populāra 20. gadsimta beigās starptautiskās organizācijās (Pasaules Bankā, OECD u. c.), kas pētīja, kā sabiedrības saliedētība ietekmē attīstību. Pamata doma ir tāda, ka saliedēta sabiedrība funkcionē labāk – cilvēki vairāk uzticas valdībai, ievēro likumus, iesaistās ekonomiskajās aktivitātēs, un tas viss veicina straujāku

attīstību. Citiem vārdiem, saliedētība šeit ir līdzeklis instrumentālam mērķim – tautsaimniecības izaugsmei, drošībai. Un otrādi: ja valsts institūcijas ir efektīvas un leģitīmas, cilvēki jūtas iekļauti un tāpēc vairāk sadarbojas, saliedētības izjūta pieaug. Tomēr šis modelis nereti balstās neizteiktās ideoloģiskās premisās, proti, tas pieņem, ka galvenais mērķis ir materiālā labklājība, bet tradicionāli simboliskie saliedētības avoti (piemēram, ķeizars, dzimtene, ģimene, reliģija) tiek nostumti malā. Sabiedrība tiek skatīta gandrīz vai kā tirgus mehānisms, kurā cilvēki ir *cilvēkresursi* un valsts – pakalpojumu sniedzēja. Šāda utilitāra pieeja tiešām var sekmēt efektivitāti, taču tā vājina lojalitāti un piederības izjūtu. Ja valsts ir tikai pakalpojums, ko pārkam ar nodokļiem, tad pilsonis var jautāt: kādēļ man just patriotismu, ja citur “pakalpojums” ir lētāks vai labāks? Šāds valsts kā tirgus modelis galu galā saasina jautājumu par kopības nepieciešamību: ja individuālisms ir norma un valsts tikai utilitārs rīks, vai sabiedrības saliedētība vispār ir vajadzīga? Tikai brīžos, kad uz spēles ir kas vairāk par ekonomiku, atklājas kopības fundamentālā vērtība. Piemēram, karš Ukrainā lika atskārst, ka valstij tomēr ir jāpaļaujas uz cilvēkiem, kuri gatavi to aizstāvēt ar savu dzīvību – kas nebūtu iespējams, ja valsts būtu uztverta vienīgi kā “pakalpojumu sniedzējs” bez emocionālas piederības. Ārkārtas apstākļos sabiedrības saliedētības filozofiskais pamats pēkšņi mainās: krīzē tiek mobilizēts romantisks ideālisms, pašizliedzība, mīti un vērtības, ko ikdienas utilitārā pieeja bija atmetusi.¹⁷

¹⁶ Putnam, R. D. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster, 2000.

¹⁷ Piemēram: Hayoz, N. & Stepanenko, V. The social organization of war: Ukrainian and Russian societies mobilized for war. *Soziale Systeme*, 2023, Vol. 28, Issue 2. <https://doi.org/10.1515/sosys-2023-0013>. Pretēji vērtības desakralizējas un pagaist, sal.: Kūlis, M. Values as a Hobby: the Transformation and Survival of Cultural Ritual Values in the Process of Desacralization. *Reliģiski-filozofiski raksti*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2022, 33. laid., 182.–202. lpp.

Šo trīs konceptuālo pieeju izvērtējuma nolūks bija uzsvērt, ka *saliedētība* nav ideoloģiski neitrāla. Aiz vārda slēpjas dažādas filozofiskas pamatnostādnes. Nacionālisms, liberālisms, multikulturālisms, komunitārisms, sociāldemokrātija, neoliberālisms – katrs no šiem domāšanas virzieniem piedāvā savu atbildi uz jautājumu, *kas jāsaliēdē un kāpēc*. Piemēram, vai sabiedrību saliedē kopīga etniskā kultūra un valoda (nacionālisma skatījums) vai kopīgi pilsoniski ideāli un tiesības (pilsoniskais patriotisms), vai varbūt kopīga šķira (marksistisks skatījums), kopīga reliģija? Veidojot saliedētības politiku, ir īpaši svarīgi apzināties šīs filozofiskās atšķirības, jo citādi var gadīties, ka politikas mērķi un īstenošanas līdzekļi nokļūst pretrunā. Ja pieņemam vienu ideoloģiju, bet mēģinām īstenot citas ideoloģijas saliedētības modeli, sekas var nebūt tādas, kā cerēts. Tāpēc, runājot par saliedētību, vienmēr jāprecizē: ko tieši mēs vēlamies saliedēt un kā vārdā?

Latvijas ceļš: starp etnosu un dēmosu

Pievēršoties Latvijas situācijai, redzam dzīvu piemēru tam, cik sarežģīts ir temata izvērtsums praksē. Atjaunojot neatkarību 1991. gadā, Latvija mantoja sabiedrību, kurā līdzās pastāvēja atšķirīgas vēsturiskās atmiņas, identitātes un valodas. Valsts veidotāji saskārās ar grūtu uzdevumu: integrēt postpadomju sabiedrību, vienlaikus atjaunojot latvisko identitāti pēc pusgadsimtu ilgas padomju varas īstenošanās ietekmes.¹⁸ Iesākumā politikā dominēja nacionālās kontinuitātes doktrīna: atjaunotā valsts tika definēta kā 1918.–1940. gada Latvijas Republikas turpinājums. Praktiski tas nozīmēja, ka pilsonība automātiski pienācās tikai pirmskara Latvijas pilsoņiem un viņu pēctečiem, bet

vairumam padomju periodā iebraukušajiem iedzīvotājiem tās nebija. 90. gadu pirmajā pusē liela sabiedrības daļa – galvenokārt krievvalodīgie iedzīvotāji – palika *nepilsoņa* statusā. Šie apstākļi radīja spriedzi: kā saliedēt sabiedrību, ja skaitliski liela daļa ir politiski izstumta, kā arī ievērojama daļa ir atjaunotajai valstij naidīga vai vismaz apvainojusies uz to? Vēlāk tika ieviests naturalizācijas process ar valodas un vēstures pārbaudījumiem, lai pakāpeniski piešķirtu pilsonību, tomēr jautājums par piederību un identitāti saglabājās jūtīgs.

Valodas politika kļuva par saliedētības stūrakmeni. Padomju gados krievu valoda dominēja publiskajā telpā, un 1991. gadā latvieši paši savā zemē bija tikai nedaudz virs 50 % no iedzīvotājiem. Neatkarīgā Latvija pasludināja latviešu valodu par vienīgo valsts valodu un īstenoja virkni pasākumu tās nostiprināšanai – izglītībā, pārvaldē, plašsaziņā. Tādējādi tika pausts princips, ka kopīga valoda ir pamats sabiedrības vienotībai un valstiskumam. Politikas plānošanas dokumentos nereti parādījās brīdinājums par divkopienu sabiedrības risku, proti, bažas, ka varētu izveidoties paralēlas informācijas telpas un *dzīvespasaules* latviešu un krievu valodā.¹⁹ Valsts līmenī risinājumu meklēja ar tādiem pasākumiem kā bezmaksas latviešu valodas kursi, divkopienu skolu pakāpeniska pārveide (ieviešot mācības valsts valodā) un kopīgas vēsturiskās atmiņas veidošana.²⁰ Integrācijas politikas virsuzdevums šajā posmā tika formulēts kā nacionāli vienotas, sociāli

¹⁸ Kūle, M. Sabiedrības integrācija un saliedētība: konceptuālās nostādnes pētniecībā, programmās un praksē 1991–2024. *LZA Vēstis. A daļa*, 2025, Nr. 79, 21.–44. lpp. <https://www.lasproceedings.lv/wp-content/uploads/2025/08/2-Maija-Kule.pdf>

¹⁹ Sabiedrības integrācija Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, 1999, 10. marts, Nr. 70/72. <https://www.vestnesis.lv/ta/id/22643>

²⁰ Sal.: Pabriks, A., Vēbers, E., Āboltiņš, R. *Atsvešinātības pārvarēšana: sabiedrības integrācija*. Rīga: Sorosa fonds – Latvija, 2000; Druviete, I. Language ideologies in the era of multilingualism: Implications for the update of language policy guidelines in Latvia. *European Journal of Language Policy*, 2025, Vol. 17, No. 2, pp. 189–207. <https://www.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/10.3828/ejlp.2025.11>

4 Mehāniskā un organiskā solidaritāte. Fernāna Ležē glezna "Pilsēta" (1919), Filadelfijas mākslas muzejs

integrētas pilsoniskās sabiedrības izveide, kas vienlaikus respektē etnisko daudzveidību.²¹

Tomēr Latvijas integrācijas politika vienmēr balansējusi starp divām filozofiskām pieejām: etnonacionālo (uzsverot latviešu valodas un kultūras centrālo lomu, prasot minoritāšu pielāgošanos *valstsnācijas* identitātei) un pilsoniski iekļaujošo (uzsverot visu iedzīvotāju līdztiesīgu piederību valstij neatkarīgi no etniskās izcelsmes). 4 Pirmās pieejas pamatā ir pārliecība, ka latvieši kā titulnācija ir atbildīgi par valsts identitāti un pastāvēšanu – šī doma sakņojas gan starpkaru perioda idejās, gan 20. gadsimta beigu bažās par latviešu valodas un kultūras izdzīvošanu. Otrās pieejas pamatā ir rietumeiropiskās liberālās un pilsoniskās nostājas pārliecība par demokrātijas un cilvēktiesību principiem, kā arī pragmatiski aprēķini, ka stabilai valstij nepieciešams saliedēt visus iedzīvotājus, nevis tikai vienu etnisko grupu.²² 21. gadsimtā Latvijas valsts pārvaldes oficiālie saliedētību risinošie dokumenti mēģināja apvienot šos skatījumus. Piemēram, "Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam"²³ deklarēja mērķi veidot vienotu Latvijas nāciju, kas ietver visas etniskās grupas, bet

²¹ "Sabiedrības integrācija aptver procesus, kas norisinās etniskajā, izglītības, kultūras, tiesiskajā, politiskajā, sociālpsiholoģiskajā, sociālajā u.c. cilvēka dzīves jomās. Integrācija notiek, visiem Latvijas iedzīvotājiem aktīvi iesaistoties Latvijas sabiedrības dzīvē, tā notiek, saglabājot cittautiešu tiesības uz savu etnisko identitāti. Starpetniskās integrācijas mērķis ir sabiedrība, kurā cittautieši brīvi pārvalda latviešu valodu, pārvarējuši atsvešinātību no latviešu kultūras vērtībām un iesaistījušies Latvijas sabiedrības kopīgo mērķu īstenošanā." (Sabiedrības integrācija Latvijā.)

²² Kūle, M. Sabiedrības integrācija un saliedētība: konceptuālās nostādnes pētniecībā, programmās un praksē 1991–2024.

²³ Sk.: *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam (informatīvā daļa)*. 2011. https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/km_130515_prec_nac_ident_pilson_sab_un_itegr_polit_pamatnost_2012-20181.pdf

balstās uz latviešu valodu un kultūru kā saliedējošu kodolu. Tas līdzinās tam, ko teorijā dēvē par pilsonisko nacionālismu: ideja, ka jebkurš var kļūt par latvieti politiskā (ne obligāti etniskā) nozīmē, pieņemot kopīgās vērtības un lojalitāti Latvijas valstij.

Neskatoties uz konceptuālajiem eksperimentiem, Latvijas sabiedrības saliedētības realitāte joprojām ir izaicinājumiem pilna. Daudzi latvieši un krievvalodīgie faktiski dzīvo atšķirīgās informatīvajās un kultūras telpās. Pēdējos gados daļēji plaša mazinājusies (jo jaunā paaudze labāk zina latviešu valodu, daudzi nepilsoņi kļuvuši par pilsoņiem utt.), taču savstarpējās uzticēšanās deficīts un vēsturiskās traumas (piemēram, atšķirīga Otrā pasaules kara notikumu interpretācija) joprojām ietekmē pilsonisko vienotību. Turklāt arī sociālekonomiskā nevienlīdzība starp reģioniem un dažādām sabiedrības grupām joprojām ir šķērslis kopības izjūtai. Piemēram, 2023. gada sākumā Latvijā plaši diskutēja par sabiedrības saliedētību saistībā ar valdības lēmumiem demontēt padomju pieminekļus – vieni to uzlūkoja kā vēsturiskās taisnīguma atjaunošanu un soli saliedētības virzienā (novēršot plašu piemiņas telpā), bet daudzi krievvalodīgie savukārt to uztvēra kā uzbrukumu.

Jāatzīmē arī, ka uzticēšanās politiskajām institūcijām Latvijā tradicionāli nav bijusi augsta. Kad politiķi deklarē, ka *saliedēta sabiedrība* ir valsts politikas mērķis, daļa sabiedrības to uztver ar skepsi vai pat cinismu. Vai saliedētība tiešām ir nesavtīgs varas mērķis, vai arī reizēm tā kalpo kā retorisks rīks politiskās leģitimitātes un kontroles nodrošināšanai? Piemēram, “Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021–2027” cildeni pasludina: “Cilvēki gādā viens par otru, aktīvi veido un piedalās sabiedriskajās aktivitātēs, kā arī saredz sabiedrības daudzveidību kā vērtīgu resursu un spēju savstarpēji saprasties un cienīt vienu otru.”²⁴

²⁴ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam, pieņemts ar Saeimas 02.07.2020. paziņojumu “Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu

Tas ir skaists ideāls, taču formulēts tik abstrakti un vispārīgi, ka reālajā dzīvē maz jūtams; šī teorētiskā fikcija spēj dzīvot tikai dokumentos. Sabiedrības saliedētību nevar radīt ar viena dokumenta uzrakstīšanu – tai jāveidojas cilvēku dzīvē.

Viena no mācībām, ko sniedz Latvijas pieredze un Valsts pētījumu programmas projekts “Sabiedrības saliedētības vektori”, ir: ka kopība visbiežāk rodas *no apakšas*, nevis *no augšas*.²⁵ Proti, ikdienas dzīvē, mikrolīmenī cilvēki nereti prot atrast kopīgu valodu pat tad, ja *augšā* – medijos un politikā – notiek šķelšanās. Vietējās kopienās, ģimenēs, draugu lokos pastāv organiska saliedētība, kas nav formalizēta, bet tomēr ir īsta. Piemēram, mazpilsētā vai ciematā kaimiņi var cits citu atbalstīt, svinēt kopā svētkus un veidot savstarpējas saites, pat ja viņi nelasa nevienu integrācijas politikas dokumentu. Savukārt lielpilsētā cilvēki bieži vien dzīvo blakus, bet neveido lokālu kopību. Līdz ar to var teikt, ka saliedētības problēma Latvijā lielā mērā ir pilsētas (Rīgas) problēma, un pat ne visas sabiedrības, bet noteiktu tās daļu problēma. Valsts politikas līmenī tas nozīmē: lai veicinātu saliedētību, reizēm efektīvāk ir atbalstīt sabiedriskās iniciatīvas un vietējās kopienas, nevis konstruēt plašas kampaņas no centra. Valsts uzdevums varētu būt ne tik daudz *radīt kopību*, cik netraucēt tai veidoties, nodrošinot labvēlīgus apstākļus. Piemēram, ļaut cilvēkiem pašiem organizēties lokālu jautājumu risināšanai, atbalstīt mazās nevalstiskās organizācijas (tostarp neformālās), kas vieno kaimiņus, garantēt drošu vidi, kurā dzīvot un pulcēties. Ja indivīdi jūt, ka var ietekmēt savu *dzīvespasauli* un padarīt to labāku, viņos aug pārliecība un motivācija rūpēties arī par plašāku kopību.

2021.–2027. gadam (NAP2027)”. 2020. <https://likumi.lv/ta/id/315879-par-latvijas-nacionalo-attistibas-planu-20212027-gadam-nap2027>

²⁵ Šūpule, I., Elksne, G. Kopienas iedzīvotāju līdzdalība kā sociālās saliedētības prakse: līdzdalību sekmējošie un kavējošie faktori. *Akadēmiskā Dzīve*, 2025, Nr. 61, 88–103. lpp.

Būt kopā – eksistenciālais pamats

Līdz šim aplūkojām saliedētības jēdzienu no dažādiem skatpunktiem – sociāli teorētiskā, politiskā, ideoloģiskā. Taču jāpatur prātā arī vēl dziļāks ontoloģiskais slānis: cilvēka kā sabiedriskā dzīvnieka esības slānis. Martins Heidegers ieviesa terminu *Mitsein*, lai parādītu, ka cilvēka eksistence pēc būtības ir līdzdalīga citu cilvēku eksistencē. Mēs piedzimstam jau iemesti attiecībās – ģimenē, sabiedrībā – un mūsu *es* vienmēr veidojas caur saskarsmi ar *citiem*. No šī skatpunkta kopība nav ne projektu jautājums, ne valsts politikas inovācija – tā ir cilvēka dabiskā dotā situācija. Heidegers filozofijas perspektīvā ir skaidrs, ka kopību nevar mākslīgi radīt vai uzspiest – neviens dekrēts nespēs piespiest cilvēkus patiesi justies piederīgiem. Viss, ko var darīt, ir radīt apstākļus, kuros cilvēku dabiskā tieksme būt kopā var izpausties brīvi. Ja mūsdienu pasaule šķiet atsvešināta, iespējams, tas nozīmē, ka kaut kur esam nomaldījušies no savas dabas – radījuši sabiedriskas struktūras, kas traucē mūsu *Mitsein* realizācijai. Šeit filozofija aicina atgriezties pie pamatiem un pajautāt: kas cilvēkiem patiesībā ir kopīgs? Vai spējām sarunāties?

Cilvēka eksistenciālā kopības izjūta izpaužas arī vajadzībā pēc atzišanas, par ko rakstīja Honets. Mēs visi tiecamies, lai mūs pieņem un novērtē citi – ģimenē, draugu lokā, sabiedrībā. Ja šī vajadzība netiek piepildīta, rodas atsvešinātība. Tāpēc saliedētas sabiedrības priekšnoteikums ir, ka katrs indivīds jūtas redzēts un dzirdēts. Tas mūs noved pie atskārtas, ka saliedētība ir arī ētisks projekts: runa nav tikai par to, cik bieži cilvēki satiekas vai kādā valodā runā, bet arī par to, kā viņi izturas cits pret citu. Ja sabiedrībā valda cieņa, taisnīgums un solidaritāte, tai būs stiprākas saites nekā sabiedrībai, kur formāli visi runā vienā valodā, bet izturas vienaldzīgi pret līdzcilvēku ciešanām.

Šajā kontekstā vērts ieklausīties Aleksandra Koževa (*Alexandre Kojève*) pārdomās, kurš, interpretējot Hēgeli, prognozēja, ka, attīstībai virzoties uz priekšu, cilvēce var nonākt pie

universālas un homogēnas valsts, kur visi ir vienlīdzīgi un visi konflikti atrisināti, taču tādas, kur cilvēkiem zūd dzinulis rīkoties, radīt, pārvarēt grūtības. Šajā “vēstures beigu” utopiā iestājas miers, bet arī stagnācija. Koževs skaidro, ka tādā situācijā cilvēks pārvēršas par “pēdējo cilvēku”, kas drīzāk līdzinās labsajūtā apmierinātam dzīvniekam, nevis pilnvērtīgam cilvēkam.²⁶ Ja mēģinām pilnībā izskaust visas atšķirības un spriedzi, radot pilnīgi “vienotu” sabiedrību, mēs riskējam zaudēt kaut ko ļoti cilvēcisku – radošumu, dažādās identitātes un mērķus, kuru pamatā ir cilvēkiem raksturīgās atšķirības. Tieši konkurence, diskusija, arī mērena konfliktu klātbūtne (ideju cīņa, viedokļu dažādība) vēsturiski ir virzījusi sabiedrības uz priekšu. Pārmērīga viendabība var novest pie apātijas un atsvešinātības, kad neviens vairs īpaši neidentificējas ne ar valsti, ne ar kopienas, jo tā ir kļuvusi bezsejaina, pelēka, visiem vienāda.

Savukārt pretējais – daudzveidības pārvēršana par pašvērtību – var radīt citu problēmu: cilvēki saliedējas mazās grupās ar specifiskām identitātēm, bet valsts un sabiedrības līmenī pietrūkst kopējā stāsta. Eiropas Savienības devīze ir “Vienoti dažādībā”, taču bieži dzirdams, ka Eiropas Savienības pilsoņi izjūt vienotību visai vāji, uztverot Briseli kā atsvešinātu vai pat naidīgu birokrātisku mehānismu.²⁷ Tam iemesls visdrīzāk ir tieši kopējās identitātes trūkums: pastāv nacionālās identitātes dalījums, bet *Eiropas identitāte* joprojām ir vāja vīzija. Līdz ar to filozofisks izaicinājums saliedētības koncepcijai ir šāds: kā veidot patiesu kopību,

²⁶ Kojève, K. *An Introduction to a Reading of Hegel: Lectures on the Phenomenology of Spirit*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1980.

²⁷ Kūlis, M. Weakness as Value in Contemporary Western Culture. *The Ideology and Politics Journal*, 2025, No. 1 (27), pp. 254–271. <https://www.ideopol.org/wp-content/uploads/2025/07/3.1.-Kulis.pdf>

kas nav balstīta uz piespiedu vienādību, bet arī nepazūd galējā fragmentācijā? ⁵

Iespējams, atbilde rodama atgriešanās pie *dzīvespasaules* līmeņa. Edmunda Huserla *dzīvespasaules* jēdzienu var pārinterpretēt materiālā nozīmē kā konkrēto vidi, kurā gan veidojas, gan īstenojas domāšanas *dzīvespasaule*. Neatkarīgi no politiskajām deklarācijām cilvēkiem jau ir kopīga pasaule – ikdienas *dzīvespasaule*, kur viņi satiekas tirgū, darbā, apkaimē, krogā, parkā. Šī kopīgā ikdienas pieredze veido neformālu, bet būtisku saliedētības pamatu: sabiedrība var būt daudzveidīga, taču konkrētajā dzīves telpas līmenī raizes un rūpes ir ļoti konkrētas un svarīgas vairumam dzīves telpas iemītnieku. Idejas, kas mīt aiz jēgas horizonta, nav aptveramas, tās neiemājo, bet iemānot var mājās mājās. Protī, runa ir par būšanu mājās kā savā vietā, kur notiek dzīvošana, kas ir *mana* un *mūsu*.²⁸

Noslēgumā

Sabiedrības saliedētības problēma ir komplekss filozofisks, sociāls un ētisks jautājums. Tā nav atrisināma vienā dienā vai ar vienu likumu. Fundamentālus vērtību pieņēmumus – vai mēs augstāk vērtējam individuālo brīvību vai kopienas labumu, vai ticam kulturālai vienotībai vai daudz kultūru modelim – nevar izmainīt mehāniski vai īstermiņā. Tomēr tas nenožīmē, ka jāiesligst pesimismā. Filozofiska pieeja māca, ka jau pats jautājumu uzdošanas veids var mums pavērt jaunas perspektīvas. Ja uzdodam jautājumu “Vai sabiedrība var pastāvēt bez kopības izjūtas?”, tad atbilde, visticamāk, ir: nē, vismaz ne ilgstoši un ilgtspējīgi. Sabiedrība, kurā nav nekāda *mēs*, drīzāk līdzinās nejaušu garāmgājēju pūlim. Tā var funkcionēt kādu brīdi, bet tā nespēj risināt kopīgus uzdevumus, upurēties augstāka labuma

⁵ *Mitsein* un ikdienas dzīvespasaule, mājošana. Ģederta Eliasa glezna “Pie akas” (ap 1935. gadu), Latvijas Nacionālais mākslas muzejs

²⁸ Heidegger, M. Building Dwelling Thinking. In: Heidegger, M. *Poetry, Language, Thought*. New York: Harper & Row, 1971, pp. 145–161.

vārdā vai noturēt stabilitāti krīzes brīžos. Taču vienlaikus jāatceras, ka kopību nevar izveidot piespiedu kārtā vai pilnībā administrēt no augšas.

Risinājuma meklējumos var izdarīt vairākus secinājumus. Pirmkārt, sabiedrības saliedētība prasa nepārtrauktu līdzsvara meklēšanu starp indivīda brīvību un kopējo labumu. Mūdienu Latvijā (un pasaulē) jāatrod veids, kā respektēt individuālismu – jo tas nes inovācijas, personisko atbildību, iedzīvina cilvēktiesības –, vienlaikus atjaunojot kopības garu, lai indivīdi nepaliktu vieni savā brīvībā. Otrkārt, saliedētība ir procesuāla, nevis statiska: tā nav stāvoklis, kuru var vienreiz sasniegt un pasludināt par gatavu. Drīzāk tā ir pastāvīgi veidojama: katra paaudze, katrs jaunais sabiedrības pārvēsiens liek atkal noskaidrot, kas mūs vieno kā sabiedrību. Līdz ar to sabiedrības saliedētība ir arī sarunas un stāsta jautājums: mums nepieciešams kopīgs naratīvs, kas aptver gan pagātni (kopīgas atmiņas), gan skata nākotni (kopīgas ieceres). Šis naratīvs Latvijā vēl top – joprojām noris ne tikai integrācija, bet arī integrācijas stāsta meklējumi, cenšoties šajā stāstā ievīt gan latvisko identitāti, gan mazākumtautību stāstus, gan jaunus globālus kontekstus.

Treškārt, ētiskie principi – cieņa, taisnīgums, atbildība, empātija – nav greznība, bet gan neaizstājams saliedētības pamats. Ja sabiedrībā netiek ievēroti taisnīguma principi, tad cilvēki zaudē ticību kopīgajam labumam un atsvešinās. Tāpēc saliedētības politika nedrīkst aprobežoties ar kultūras pasākumiem vai lozungiem – tai jāvērs uzmanību arī uz sociālo taisnīgumu ikdienā. Jo vairāk atsevišķi cilvēki redzēs, ka vara un pārējā sabiedrība pret viņiem izturas godīgi un ar cieņu, jo lielāka motivācija būs iesaistīties un sadarboties.

Ceturtkārt, Latvijas gadījumā saliedētība ir lielā mērā saistīta ar nacionālās identitātes pārdefinēšanas vajadzību atbilstoši 21. gadsimta izaicinājumiem. Vēsturiski latviešu nācija

veidojās uz romantiska nacionālisma pamata – caur valodu, kultūru, tautasdziesmām. Mūdienu sabiedrība ir daudz plurālāka, un nāksies definēt, ko nozīmē *būt latvietim*, lai tas iekļautu visus lojālos valsts iedzīvotājus, nezaudējot nacionālās identitātes kodolu.

Visbeidzot, piektkārt, saliedētas sabiedrības veidošana, lai cik tas banāli neskanētu, ir kopdarbs. Ne valdība, ne nevalstiskās organizācijas, ne inteliģence to nevar paveikt izolēti. Ja saliedētība nozīmē *dzīvot kopā* (ne tikai *sadzīvot* vai *izdzīvot* blakus), tad katram sabiedrības loceklim ir sava loma šajā procesā. Tā sākas ar ikdienas sākumiem – ar to, ka mēs izturamies cilvēcīgi pret citiem, ka sadarbojamies nelielās grupās, ka ap sevi veidojam uzticības tiklu.

Sabiedrības saliedētības filozofisks ieskats parāda, ka tā nav tikai politikas tehniska problēma, bet drīzāk – konceptuāls izaicinājums ceļā uz sabiedrības pašizziņu. Uzdodot jautājumu “Kas mūs vieno?”, mēs faktiski jautājam “Kas mēs esam?”. Šai ziņā saliedētības tēma mudina uz pašrefleksiju gan valsts vadību, gan katru cilvēku. Mūsdienās, kad tik daudz kas mūs šķēļ, kopības idejas pārdomāšana ir iespēja atgūt līdzsvaru. Iespējams, ka patiesi saliedēta būs tā sabiedrība, kas spēs apvienot šķietami pretrunīgo: personisko autonomiju ar kopējo atbildību, daudzveidību ar vienotību, mūsdienu ar tradīciju, globālo ar lokālo. Tas ir augsts ideāls, taču filozofija māca domāt augstās kategorijās.

Noslēgumā jājautā: vai sabiedrība var pastāvēt bez kopības izjūtas? Droši vien, ka nē – vismaz ne tāda, kādu mēs to vēlamies redzēt: humānu, taisnīgu un dzīvotspējīgu. Saliedētības meklējumiem jāturpinās gan ar intelektuālu dziļumu, gan praktisku pacietību. Saliedētība nav nedz pašsaprotama, nedz uzspiežama – tā ir jāizprot un jāveido apzināti. Un, iespējams, pats svarīgākais – tā ir jāizdzīvo. Sabiedrība kļūst saliedēta nevis uz papīra, bet gan cilvēkos.

Avoti un literatūra

- Bauman, Z. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2001.
- Bičevskis, R. *Sabiedriba bez pasaules*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2022.
- Concerted development of social cohesion indicators. *Methodological guide*. Council of Europe publishing, 2005. https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/GUIDE_en.pdf
- Dribins, L. (sast.). *Pretestība sabiedrības integrācijai: cēloņi un sekas*. Rīga: Latvijas Universitātes Filozofijas un Socioloģijas institūts, 2007.
- Druviete, I. Language ideologies in the era of multilingualism: Implications for the update of language policy guidelines in Latvia. *European Journal of Language Policy*, 2025, Vol. 17, No. 2, pp. 189–207. <https://www.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/10.3828/ejlp.2025.11>
- Durkheim, É. *Division of Labour in Society*. The Press of Glencoe, 1960 [1893].
- Habermas, J. *The Theory of Communicative Action*, Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society. Boston: Beacon Press, 1984.
- Habermas, J. *The Theory of Communicative Action*, Vol. 2: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason. Boston: Beacon Press, 1987.
- Hayoz, N. & Stepanenko, V. The social organization of war: Ukrainian and Russian societies mobilized for war. *Soziale Systeme*, 2023, Vol. 28, Issue 2. <https://doi.org/10.1515/sosys-2023-0013>
- Heidegger, M. Building Dwelling Thinking. In: Heidegger, M. *Poetry, Language, Thought*. New York: Harper & Row, 1971, pp. 145–161.
- Honneth, A. *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. Translated by Joel Anderson. Cambridge, MA: MIT Press, 1995.
- Kažoka, I., Bērziņa, L. *Sabiedrības saliedētības radara ziņojums*. Providus, 2023. <https://www.sif.gov.lv/lv/media/5598/download?attachment>
- Kojēve, K. *An Introduction to a Reading of Hegel: Lectures on the Phenomenology of Spirit*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1980.
- Kūle, M. Sabiedrības integrācija un saliedētība: konceptuālās nostādnes pētniecībā, programmās un praksē 1991–2024. *LZA Vēstis. A daļa*, 2025, Nr. 79, 21.–44. lpp. <https://www.lasproceedings.lv/wp-content/uploads/2025/08/2-Maija-Kule.pdf>
- Kūlis, M. *Saliedētības idejas filozofiskie, teorētiskie, ideoloģiskie pamati un izaicinājumi*. Kūlis, M. (Sast.) *Saliedētības izpratnes vektori pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstībai*. Rīga: Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte, Filozofijas un socioloģijas institūts, 2024.
- Kūlis, M. Values as a Hobby: the Transformation and Survival of Cultural Ritual Values in the Process of Desacralization. *Reliģiski-filozofiski raksti*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2022, 33. laid., 182.–202. lpp.
- Kūlis, M. Weakness as Value in Contemporary Western Culture. *The Ideology and Politics Journal*, 2025, No. 1 (27), pp. 254–271. <https://www.ideopol.org/wp-content/uploads/2025/07/3.1.-Kulis.pdf>
- Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam, pieņemts ar Saeimas 02.07.2020. paziņojumu "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027. gadam (NAP2027)". 2020. <https://likumi.lv/ta/id/315879-par-latvijas-nacionalo-attistibas-planu-20212027-gadam-nap2027>
- Mirončuka, K. Foundations of Social Cohesion: A Philosophical Framework. *Letonica*, 2026, [forthcoming].
- Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam (informatīvā daļa). 2011. https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/km_130515_prec_nac_ident_pilson_sab_un_integr_polit_pamatnost_2012-20181.pdf
- Ortega i Gasets, H. *Masu sacelšanās*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023.
- Pabriks, A., Vēbers, E., Āboltniņš, R. *Atsvešinātības pārvarēšana: sabiedrības integrācija*. Rīga: Sorosa fonds – Latvija, 2000.
- Putnam, R. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster, 2000.

Sabiedrības integrācija Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, 1999, 10. marts, Nr. 70/72. <https://www.vestnesis.lv/ta/id/22643>

Sennett, R. *The Fall of Public Man*. New York: Knopf, 1977.

Šūpule, I., Elksne, G. Kopienas iedzīvotāju līdzdalība kā sociālās saliedētības prakse: līdzdalību sekmējošie un kavējošie faktori. *Akadēmiskā Dzīve*, 2025, Nr. 61, 88–103. lpp.

Tönnies, F. *Community and Society*. Translated and edited by Charles P. Loomis. East Lansing: Michigan State University Press, 1957.

Turkle, S. *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. New York: Basic Books, 2012.

Valdmane, M. The Failure of Signs and The Need for Community. *Eidos. A Journal for Philosophy of Culture*. 9, 2025, No. 2, pp. 84–101. <https://doi.org/10.14394/eidos.jpc.2025.0015>